

Собор Паризької Богоматері (стислий сюжет)

Віктор Гюго

Дія роману розгортається в Парижі 1482 року. Велике свято на Гревській площі. Приїздить сам кардинал. Розігрують повчальну п'єсу молодого поета Гренгуара, але вона успіху не має. Тоді влаштовують конкурс гримас. Найбільш відразливого вирішили оголосити Папою блазнів. Це "почесне" звання одержав Квазімодо — дзвонар собору Паризької Богоматері. Нещасний був дуже страшний на вигляд: одноокий, горбатий та ще й глухий. Справжнє чудовисько! Але цей горбань був дуже сильний.

На площі серед багать танцює циганка Есмеральда. Вона така тендітна та красива, що здається поету схожою на ельфа. Разом з циганкою виступає її кізка Джалі. Дівчина добре навчила її передражнювати вельможних панів міста. Біла кізка така розумна, що навіть може, вдаривши по бубну копитом, вкритим позолотою, показати, котра година.

Вистава циганки усіх захоплює, їй сиплють у бубон гроші.

— Усе це чаклунство! — бурмотить суворий лисий чоловік, архідиякон Клод Фролло.

Він ненавидить красу та веселощі. Побачивши Квазімодо, щасливого з того, що він — Папа блазнів, Фролло жорстоко сварить нещасного каліку. Велетень підкоряється Клодові.

Поет Гренгуар, вражений красою циганки, йде за нею. Він бачить, як два чоловіки схопили дівчину, і викликає охорону. Один із нападників — Квазімодо. Він ударив Гренгуара, але з'явився нічний дозор. Глухого дзвонаря схопили та зв'язали. Капітан королівських стрільців, що врятували дівчину, — красень Феб де Шатопер. Дівчина подивилася на нього дуже ніжно та втекла.

Гренгуар, вражений усім, що сталося, плував вулицями міста та несподівано опинився у дворі Див, де мешкали злодії, розбійники, жебраки. Це було страшне місце. Король жебраків звелів повісити бідолашного поета. Ось тому вже накинули мотузку на шию. Раптом король згадав: "Якщо якась жінка захоче взяти приреченого до страти за чоловіка, то життя його буде врятовано!"

Але огидні, старі та неохайні жінки двору Див не мали бажання рятувати бідного поета. Невже гинути?

Та раптом усі мерзенні ниці істоти розступилися. З'явилася Есмеральда. Її чарівність має дивну владу навіть над цими жорстокими серцями.

Циганка погодилася взяти поета за чоловіка. Кинули на землю глиняний кухоль, він розколовся на чотири частини. Отож було оголошено, що Есмеральда та Гренгуар — чоловік і жінка. На чотири роки.

Дівчина привела врятованого поета до своєї досить затишної кімнатки. Коли Гренгуар спробував обійняти Есмеральду, вона вихопила гострий кинджал. Кізка

настала на нахабу свої не менш гострі ріжки. Гренгуар зрозумів, що дівчина зовсім не хоче, щоб він був її чоловіком або коханцем. Вона врятувала його, бо мала добре серце. Циганка погоджується, щоб поет став її другом. А покохати вона може тільки гарного чоловіка зі шпагою в руках. Тільки героя, який зможе тільки гарного чоловіка зі шпагою в руках. Тільки героя, який зможе захистити її.

У бесіді з'ясовується, що Есмеральді шістнадцять років, що вона не знає, хто її батько та матір. На шиї циганка носить амулет із зеленою бусинкою, схожою на смарагд. Може, тому її звать Есмеральдою, бо іспанською це означає якраз "смарагд".

— А що означає ім'я "Феб"? — питає циганка в поета.

— Сонце! — пояснює той. — Так звали прекрасного бога, який дуже гарно вмів стріляти.

Циганка замріяно повторила його слова. Феб — це ж було ім'я капітана, що врятував її.

Розповівши про потішний "шлюб" поета й циганки, автор роману переходить до докладного опису собору Паризької Богоматері та самого середньовічного Парижа. Потім Гюго переходить до розповіді про Квазімодо.

Шістнадцять років тому його підкинули до собору у ясла для підкидьок. Він був уже не маленький, із кривими зубами, і такий потворний, що монахині навіть гадали, чи є це чудовисько дитиною. Несподівано для монахинь потвору всиновив Клод Фролло, молодий священник.

Він змалечку готував себе до церковної діяльності, багато читав теологічних книжок, вивчав медицину, латинську, давньогрецьку та давньоєврейську мови. У вісімнадцять років він закінчив усі чотири факультети університету.

Він гадав, що у житті існує тільки одна мета — наука.

Але від чуми померли його мати та батько, залишивши немовля — Жеака, брата Клода. Священик знайшов братикові годувальницю.

Коли він побачив маленького сироту-потвору, то згадав свого братика та, сповнений жалю до дитини-знайди, вирішив піклуватися про нього. Клод назвав каліку Квазімодо — тобто, "майже Фома". Це тому, що знайдено було малюка у день святого Фоми.

Квазімодо виріс у соборі Паризької Богоматері, немов курча у яйці. Він вороже ставився до людей, бо вони сміялися над його бідною. Він любив собор, його статуї, його химер, що були такі схожі на нього. Більше за все він любив великий дзвін, у який шалено дзвонив. Він був немов душею собору.

Єдина людина, яку Квазімодо любив, немов відданий собака, був Клод Фролло.

Священик став суворим та похмурим, усюди шукав крамолу, ненавидів циганок та все, що здавалося йому схожим на чаклунство. Його брат Жеак виріс веселим розпусником. Це дуже засмучує Фролло, але він втішається алхімією. Його погляди дуже далекі від справжньої науки, як її розуміють зараз. Але за часів середньовіччя і хімія, і медицина були сповнені забобонів.

Гюго показує читачеві вбоге приміщення біля собору — так звану Пацюкову нору.

Там за ґратами мешкає божевільна жінка. Усі звуть її сестрою Гудулою. Колись мати навчила її шити золотом, а потім на красу дівчини стали зазіхати безчесні чоловіки. У чотирнадцять років її звабив якийсь граф, а потім вона стала розпусницею та дуже швидко втратила красу. Великим щастям для неї було те, що вона народила донечку — справжнє янголятко. Та малу вкрали цигани. Бідолашна мати вже п'ятнадцять років живе у норі, боса та напівгола навіть узимку. Вона кається, оплакує свою загиблу донечку. Як побачить циган або циганок (особливо Есмеральду), проклинає це диявольське плем'я.

Від дитини у затворниці залишився тільки рожевий черевичок, який вона колись сама гаптувала для свого коханого немовлятка.

А поряд на площі закованого у колодки Квазімодо б'ють батогами та виставляють на сміх натовпу. Квазімодо просить пити. Але всі тільки знущаються з нього.

Та ось з'являється Есмеральда. За напад на неї Квазімодо й карають. Добра дівчина дістає флягу та дає нещасному пити. І він плаче — певне, перший раз у житті. І весь натовп почав волати: "Слава! Слава!", бо це немов саме милосердя прийшло до грішного потвори.

А що ж робить Феб, який урятував колись циганку та запов'яв їй у серце? Цей капітан і справді красень, але смаки в нього були досить низькопробні. Його наречена, шляхетна Флер-де-Ліс, небагато знайшла би почуттів у його душі. Невибагливі красуні з веселої корчми, вино та вульгарні солдатські розваги — ось і все, чим жив капітан Феб.

Якось він розмовляв з поважними панночками. Вони почули спів циганки та запросили її до себе. У панночок, хоч вони й вважалися шляхетними, не було такої благородної риси, як у Есмеральди. Вони не мали милосердя. Почали знущатися з яскравого одягу вуличної артистки. Але вона не ображалася, бо дивилася на Феба — на своє сонце. Циганка закохалася у Феба. Навіть навчила свою білу кізку Джалі складати з окремих літер його ім'я. Цей фокус випадково побачили панянки та виголосили свій вирок: "Чаклунство!"

Есмеральда навіть не підозрює, як багато очей спостерігають за нею. Священик Клод прискіпливо розпитує Гренгуара про юну циганку. Гренгуар каже, що його дружина — незаймана, адже її талісман допомагатиме їй, тільки доки вона буде берегти свою цноту.

Священик закохався в Есмеральду. Він вважає, що це його прокляття, рок. Але Клод ніяк не може позбутися пристрасті.

Випадково ця сувора людина дізнається, що у капітана Феба побачення. З ким? Феб сміючись відповідає, що ніяк не може запам'ятати це бусурманське ім'я.

Священик здогадався, що зустріч буде саме з Есмеральдою. Безсоромний капітан погоджується, щоб Фролло спостерігав за побаченням із сусідньої кімнати. За це священик дає капітану монету, щоб той міг заплатити за приміщення хазяйці якось підозрілого кубла.

На побаченні, куди вона прийшла зі своєю вірною кізкою, Есмеральда чує від

капітана слова кохання, які він каже кожній привабливій дівчині. Вона вірить йому. Невинна, як дитина, Есмеральда навіть думає, що Феб одружиться з нею. Але почувши, що цього не може бути, вона не чинить опору обіймам та поцілункам капітана. Вона ж кохає! Вона згодна стати коханкою, іграшкою, навіть рабою...

Раптом у кімнаті з'являється обурений священник. У руці його кинджал. Дівчина від жаху знепритомніла. На своїх вустах вона відчула поцілунок — жагучий, мов вогонь. Це був поцілунок Клода Фролло.

Коли циганка опам'яталася, усе було залито кров'ю. Вона почула слова: "Чаклунка вбила капітана!"

У дворі Див усі були збентежені. Есмеральда зникла. Кізки Джалі теж ніхто не бачив. Гренгуар, що оселився серед злодіїв та жебраків, не вірив, коли йому казали, що бачили його "дружину" з якимось офіцером. Він знав, що Есмеральда береже свою цноту.

Випадково Гренгуар разом із розбишакою Жеаком, братом Клода Фролло, опинився на відкритому судовому засіданні. Звинувачували якусь жінку, що вбила офіцера. Вбивство було якимось пов'язано з чаклунством. Гренгуар вирішив посміятися — дурість судів його завжди розважала.

Підсудною виявилася Есмеральда. Вона не виправдовувалася. Коли їй сказали, що капітан при смерті, вона зробилася байдужою до всього.

Стара, що впустила у свої огидні кімнати пару коханців, розповіла їй про священника. Вона щось бурмотіла про те, що капітан дав їй еку, але монета обернулася на сухий лист. Бідненьку кізку називали "козлом", а кожному відомо, що козел — це втілення самого Сатани. Отож і Джалі була звинувачена. Миле розумне створіння показувало свої фокуси, а люди бачили в усьому сатанинські підступи.

Коли Есмеральда нарешті відповіла, що вона невинна, а страшне вбивство вчинив священник, який переслідував її, судді вирішили застосувати тортури.

"Іспанський чобіт" стиснув маленьку гарну ніжку. Есмеральда зізналася в усьому: і в тому, що вбила, і в тому, що чаклувала, і в тому, що бідна Джалі насправді — сам Диявол.

Судді винесли вирок: повісити Есмеральду. І кізку теж.

До темниці, де чекає на страту бідна дівчина, приходить Клод Фролло. Він розкриває перед нею свою грішну душу, спалену пристрастю. Він пропонує їй утекти. Але дівчина тільки промовляє:

— О мій Феб!

Та нещасна, що колись втратила свою доньку, яку вкрали цигани, радіє, що буде страчено ту, яку вона вважає своїм ворогом. Маленька дитинка, від якої залишився тільки черевичок, загинула, а ця красуня танцює та співає! Ще й чаклує! Нехай вона теж загине!

Та ось повезли Есмеральду до шибениці. Вона була зовсім байдужа, бо Клод сказав їй, що її коханий Феб помер. Але капітан одужав. Так сталося, що коли циганку везли до місця страти, Феб зі своєю нареченою вийшов на балкон. Капітан не хотів згадувати

Есмеральду, вона була тільки епізодом у його житті — та ще й неприємним епізодом.

Священик умовляє бідолашну дівчину, щоб вона погодилася втекти з ним. Але вона відмовляється: Феб помер, і для неї немає сенсу жити. Та ось вона раптово бачить капітана на балконі. Дівчина спалахує щастям: її коханий живий! Живий!

Священик, обурений її широю радістю, дає наказ до страти. Усе це бачить Квазімодо. На канаті він спускається просто на площу, хапає дівчину та несе її до собору Паризької Богоматері. Він кричить: "Притулок! Притулок!"

Це правда: у соборі нікого не можуть схопити та вбити або відвезти на страту. Це старовинний статут.

У цю мить потворний Квазімодо був прекрасним.

Есмеральда живе у соборі у келії Квазімодо. Повертається до неї кізка Джалі. Дзвонар попереджує, що дівчині не можна виходити з собору, бо тоді на неї чекає смерть.

Есмеральда співчуває нещасному потворі, але його мучить, що серце її віддане красивому Фебові. Дзвонар обіцяє дівчині привести до неї капітана, але той відштовхує Квазімодо. Навіть б'є його. Нещасний каже, що не міг діждатися капітана, і дівчина ображається на нього, перестає з ким спілкуватися.

Квазімодо дає її металевий свищик: якщо вона захоче його побачити, нехай свисне. Цей звук глухий спроможний почути. І свищик став у пригоді. Клод Фролло дізнався, де знаходиться Есмеральда, і якось уночі прийшов до неї знов молити про кохання. Він уже був готовий вдатися до насильства, та Есмеральда встигла свиснути. Квазімодо прибіг вчасно і був готовий вбити насильника, якого не впізнав у темряві. Але свого названого батька він пощадив. Навіть подав тесак: "Вбийте спочатку мене. А потім робіть, що завгодно!" І Клод убив би його, але Есмеральда дістала свій кинджал, після чого Клод відступився.

Священик почав ревнувати дівчину не тільки до Феба, але й до Квазімодо. Підступний Клод підмовляє Гренгуара, її фальшивого чоловіка, але справжнього друга, визволити циганку з собору. Мовляв, уже підписано наказ забрати чаклунку з собору та стратити. Гренгуар кличе натовп із двору Див піти на приступ собору, щоб визволити Есмеральду. Квазімодо не розуміє, що діється, він боронить собор та у боротьбі вбиває Жеака — брата Клода Фролло.

Гюго змальовує жадібного, безжалісного та примхливого короля Людовіка XI. Він віддає наказ знищити натовп, а чаклунку-циганку повісити. Армію поведе капітан Феб де Шатопер.

Гренгуар та Клод Фролло, який закрив обличчя плащем, умовляють Есмеральду втекти з собору. Але священик, зрозумівши, що циганка ніколи не покохає його, віддає бідолашну в руки ката.

Уже наприкінці роману жінка, що сиділа в норі за ґратами біля собору, впізнає у Есмеральді свою доньку. Вона намагається врятувати її, але пізно. Невинну, чисту, чарівну, люблячу юну дівчину повісили.

Клод Фролло дивився на страту з даху собору, і Квазімодо зіштовхнув його вниз.

Підступний священик загинув.

В епілозі Гюго стисло повідомляє про долю інших персонажів.

Поету Гренгуару вдалося врятувати кізку Джалі. Феб оженився й у шлюбі йому було дуже погано. Квазімодо помер, обіймаючи мертве тіло Есмеральди.